

**EDUCATIONAL TRADITIONS OF "CZECH MOTHER
OF SCHOOL" AND "VOLYN MATICA":
A RETROSPECTIVE ANALYSIS**

**ОСВІТНІ ТРАДИЦІЇ «ЧЕСЬКОЇ МАТІЦІ ШКІЛЬНОЇ»
ТА «ВОЛИНСЬКОЇ МАТІЦІ»: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ**

Panyshko G. T.,

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department
of Political Science and Public Administration,
Lesya Ukrainka Volyn National University*

Панишко Г. Т.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та публічного
управління Волинський національний університет
імені Лесі Українки*

Присутність чисельних груп етноспільнот на теренах Волині у міжвоєнний період надавала особливих рис освітньому простору регіону, збагачуючи освітні традиції взаємопроникненням культур та формуванням традиції толерантного співжиття. Громадська організація «Чеська матица шкільна» єдиним своїм завданням поряд з іншими процесами національного життя вбачала розвій чеського шкільництва та освіти з виключенням усякої політичної діяльності. Розвиток культурно-освітніх процесів в колоніях волинських чехів мав свої специфічні особливості та давні традиції, зокрема, розвиток мережі шкіл з чеською мовою навчання. Громадське товариство «Чеська матица шкільна» було засновано у вересні 1923 року. Об'єднанням чехословаків за кордоном і Чехословацьким закордонним бюро, урядом Чехословаччини, окремими представниками інтелігенції та громадськими організаціями, Міністерством шкільництва та освіти Чехословаччини надавалася допомога матичним школам ЧМШ.

Лояльне ставлення польської адміністрації до чеської меншини, а також активна просвітницька діяльність самих колоністів, спричинили подальше зростання кількості чеськомовних шкіл на Волині. Станом на 1922/23 н. р. на території Волинського воєводства налічувалося аж 39 початкових шкіл із чеською мовою викладання. Незважаючи на доволі розгалужену мережу чеськомовних шкіл на Волині освіту чеською мовою здобувало лише 48,3% дітей шкільного віку. Серед чеських колоністів поширеним явищем було домашнє

навчання, частина дітей не навчалася зовсім. У 1923/24 н. р. серед чеських дітей віком від 8 до 15 років – 29,4% не вмiли нi читати, нi писати.

Власну чеську школу «Чеська матица шкiльна» в Луцьку відкрили в 1929 році. У 1933 році в школі функціонувало 6 класів, а з 1934 року чеська школа в Луцьку давала повну семирічну освіту і проіснувала до 1939 року. Друкованим органом «Чеської матици шкiльної» був «Глас Волині».

Школи, організовані Матицею в чеських колоніях існували за рахунок членських та добровільних внесків, фінансової допомоги від уряду Польщі та з-за кордону, коштів від різноманітних культурних заходів (аматорських вистав, концертів, ін.). Допомога Польського уряду була незначною. Наприклад, у 1934 році польський уряд асигнував для чеських шкіл Волині від 100 до 1500 злотих, в той же час з-за кордону було отримано 22745 злотих. До збору коштів були залучені також представники чеської громади, зокрема, відомий чех-пивовар, засновник першої чеської броварні в Луцьку Вацлав Земан у 1934 році на будівництво приміщення луцької школи подарував ділянку землі вартістю 6000 злотих [1, с. 104].

Новозбудована чеська школа в Луцьку мала бібліотеку, в її приміщенні працював осередок «Чеської матици шкiльної». В листопаді 1934 року при школі було створено інтернат, у якому жило 14 дітей. Це був будинок із трьох кімнат: одна для дівчат, інша для хлопців та їдальня. Наступного року за кошти товариства інтернату було надано приміщення п'ятикімнатної квартири з кухнею. У 1935 році там проживало 25 осіб, у 1936 – 28 [2, с. 171].

За архівними матеріалами в 20-х роках у Волинському воєводстві функціонувати тільки початкові школи з чеською мовою навчання, які фінансувалися державою і переважна більшість вчителів у них мала чеське походження. У 1921 році таких шкіл нараховувалося лише 17 [3]. У 1932 р. в початкових школах учителів-чехів на Волині було 28, а в 1934 р. – 36. Свідченням зростання кількості чеського вчителства стало утворення на Волині Товариства вчителів чеських шкіл, які у більшості отримували освіту в Чехословаччині [4, с. 118].

Становище у чеському шкiльництві ускладнилося з другої половини 1930-х років тим, що поступово ліквідовувалися початкові чеські державні школи і відкривалися двомовні школи. На підставі положення про поселення, де проживали представники двох національностей, відкривалися виключно польські або утравістичні (двомовні) школи. Вчителі були польської національності і не володіли мовами національних меншин. Польський уряд підтримував тільки початкові чеські школи там, де переважало чеське населення. Поряд і держав-

ними початковими школами на Волині працювали приватні чеські початкові і середні школи, утримувані коштом «Чеської Матиці шкільної». Громадське товариство «Чеська Матица шкільна» при підтримці інших чеських об'єднань було осередком збереження національної ідентичності, мови і культури чеського народу [5, с. 107–108].

У міжвоєнний період «Чеська матица шкільна» займалася оновленням шкільних бібліотек, поповнювала їхні фонди, зокрема і завдяки зв'язкам із Чехословаччиною, організовувала також пересувні бібліотеки (всього 34). Чехи передплачували газети, ілюстровані журнали, періодику господарського характеру, цікавилися радіопередачами, купували багато грамплатівок. В матичній чеській школі Рівного працювала бібліотека у 1927–1938 рр., яка отримувала часописи «Краян» («Крајан») і «Молодий світ» («Mladý svět»), що надісилися Міністерством шкільництва і освіти з Чехословаччини [5, с. 105].

На початку 1920-х років уміли читати й писати 80% чехів старше десяти років. У 1920–1921 навчальному році в Західній Волині було 29 державних (громадських) і 5 приватних чеських шкіл. З ініціативи Організаційного гуртка на Волині, 17 липня 1921 року в Луцьку був проведений Конгрес чеських поселень на Західній Волині, головним пунктом якого стало створення Чеської освітньої матиці, яка мали бути організована за зразком Центральної освітньої матиці Чехії.

Чеська школа в умовах асиміляційного тиску стала осередком збереження національної ідентичності, мови, культури чеського народу. Громада волинських чехів завдяки шкільній освіті, діяльності громадського товариства «Чеська матица шкільна» та представникам культурної інтелігенції утвердила свою національну окремішність та регіональну ідентичність.

У теперішній час з проголошенням незалежності України товариство носить назву «Матица Волинська», напрямок її діяльності більш спрямований на збереження та розвиток культурних, мовних, пісенних, танцювальних традицій.

Література:

1. Освітні традиції та «Просвіта» на Волині: до 75-річчя факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесу Українки: колективна монографія за ред. Я. Яроша. Одеса : Видавничий дім «Гельватика», 2022. 400 с.

2. Малєончук Галина, Шваб Анатолій. Міжвоєнний Луцьк : суспільно-політичний, соціально-економічний, культурний розвиток (1919–1939). Луцьк : Терен, 2022. 216 с.

3. Ф.46. оп.9а, спр.108. Організація «Чеська матица шкільна».

4. Шульга С. А. Чехи в Західній Волині: від оселення до рееміграції : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 472 с.

5. Шульга Світлана. Освітні процеси на Волині другої половини XIX – 1930-х рр. *Освітні традиції та «Просвіта» на Волині: до 75-річчя факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесу Українки* : колективна монографія за ред. Я. Яроша. Одеса : Видавничий дім «Гельватика», 2022. 400 с.